

Kereszténység a Dél-Dunántúlon a honfoglalás előtt

A római hódítás kora - Pannónia provincia

A rómaiak fontos kereskedelmi utak mentén nyomultak be a Dél-Dunántúlra. A Nyugat-Dunántúlon észak-déli irányban futott a Borostyánkő út. Ennek mentén, és a Dráva-Száva közötti területen jöttek be Pannóniába.

A teljes területet csak a Krisztus utáni első század folyamán tudták meghódítani és birodalmi közigazgatás alá vonni. Ezt követően Pannónia alkotta a Római Birodalom észak-keleti határát mintegy 300 éven át. A területen viszonylag kevés volt a település, de azok fontos szerepet töltek be.

Traianus császár 106-ban két részre osztotta a tartományt észak-déli irányban. Felső- és Alsó-Pannónia székhelyei Savaria (Szombathely) és Aquincum (Óbuda) lettek.

Pannonia Superior and Pannonia Inferior in the 2nd century

A 3-4. század fordulóján még kisebb egységekre osztották a provinciát a Dráva vonala mentén: Felső-Pannóniából létrehozták Pannónia Primát és Saviát.

Alsó-Pannónia déli része lett Pannónia Secunda, az északi rész pedig Valeria. Valeria provincia közigazgatási központja Sopianae (Pécs) lett. Az egykori Pécs ekkor jutott fontos regionális vezető szerephez.

A kereszténység kezdetei

Pannónia első keresztényei a birodalom keleti részéről érkező görög nyelvű polgárok és katonák lehettek. A kereszténység elsősorban a tartományi székhelyeken és a városokban kezdett terjedni szinte észrevétlenül, és nagyon gyorsan. A második században a Római Birodalom minden tartományában éltek már keresztények.

Pannóniában 100 körül, Andronicus, Szent Pál tanítványa volt a püspök, akinek a székhelye sirmiumban (Mitrovicában) volt.

Keresztényüldözések Pannóniában

A 3. századtól egyre nagyobb méreteket öltött a keresztényüldözés. Az első mártírok neveit a vértanú-akták őrizték meg.

EUSEBIUS volt az első, aki Cibalae (Vinkovci) püspöke volt, Valerianus császár idejében végezték ki.

QUIRINUS Siscia (Sisak) püspöke 303-ban Savariában halt vértanúhalált, ott is temették el.

DEMETRIUS, FORTUNATUS, DONATUS, IRENAEUS – Ők voltak a sirmiumi egyház vezetői. Valamennyien vértanúk lettek. (Demetriusról nevezték el később a várost Szávaszentdemeternek.)

Irenaeus püspököt ... „Elfogatása után Probushoz, Pannonia praefectusához vitték. Probus így szólt hozzá: »Alávetve magadat az isteni rendelkezéseknek, mutass be áldozatot az isteneknek!« Irenaeus püspök így felelt: »Irtasson ki, aki az isteneknek és nem az Istennek mutat be áldozatot.« Probus praefectus azt mondta neki: »A legkegyelmesebb császárok megparancsolták mind az áldozatbemutatást, mind a kínvallatást.« Irenaeus püspök azt felelte: »Számomra úgy szól a parancs, hogy inkább vállaljam a kínoztatást, mintsem Istent megtagadva a démonoknak mutassak be áldozatot.« Probus így szólt: »Vagy bemutatod az áldozatot, vagy megkínóztatlak.« Irenaeus azt felelte: »Örülök, ha megteszed, mert Uram szenvedéseinek

részeseként leszek áldozat.« Probus praefectus elrendelte tehát megkínóztatását.»

Irenaeus perének részlete a vértanú-aktájából

Ekkor halt vértanúhalált Victorius, Poetovio (Ptuj) püspöke is, aki Pannónia első nagy írásmagyarázója és keresztény írója volt. Valószínű, hogy már életében is egyfajta teológiai iskola működött körülötte, halála után pedig sokáig hatással volt az egyházi gondolkodókra.

Az egyházi vezetők mellett egyszerű híveket is kivégeztek. Egy Sirmium közelében lévő kőbányában dolgozott az a négy kőfaragó, akik nem akarták egy pogány orvos-isten szobrát elkészíteni, ezért kivégezték őket.

A vallásszabadság és a kereszténység terjedése

A birodalom keleti felében Galerius császár 311-ben visszavonta a keresztényüldöző rendeletét. Nyugaton Constantinus császár a keresztények támogatásával, Krisztus monogramját tűzve a zászlajára, 312-ben legyőzte vetélytársát Maxentiust. Ezt követően adta ki a milánói edictum néven ismert megállapodást, ami megteremtette a keresztény vallásnak a többi vallással való egyenjogúságát.

„Amikor én, Constantinus Augustus, és én, Licinius Augustus, kedvező előjelektől kísérve Mediolanumba érkeztünk és mindent fontolóra vettünk, ami a köz hasznára és javára szolgál, a többi dolog közt, melyekről úgy tűnt, hogy mindenkinek hasznára válnak, úgy döntöttünk, hogy mindenekelőtt és elsősorban olyan rendeleteket bocsátunk ki, amik biztosítják az istenség iránti tiszteletet és imádást, azaz hogy megadjuk a keresztényeknek és mindenkinek azt a szabad választást, hogy azt a vallást kövesse, amelyiket akarja, úgyhogy bármelyik istenség vagy mennyei hatalom jóakarattal lehessen irántunk és mindenki iránt, aki hatalmunk alatt él.”

(Részlet a milánói ediktum szövegéből)

313. február 3-án adta ki I. Constantinus és Licinius császár a milánói ediktumot, mely a szabad vallásgyakorlás biztosítása mellett arról is rendelkezett, hogy a hitük miatt rabságban tartott keresztényeket engedjék szabadon, elkobzott személyes és közösségi tulajdonukat pedig szolgáltatassák nekik vissza. Az ediktum fordulópontot jelentett a Római Birodalom történetében, ezután ugyanis a császári hatalom felhagyott a keresztény vallás üldözésével, és mind nagyobb mértékben támaszkodott annak stabilizáló erejére.

A Római Birodalom lassanként keresztény birodalommá alakult át. Az eddigi üldözöttekből most a lakosság elismert vezetői lettek. Ebben az időszakban alakult ki az egyház végleges szervezete.

325-ben a császár összehívta Nicaeában az első egyetemes zsinatot, mivel a vallásgyakorlat szabaddá tétele után a különböző teológiai, püspöki iskolák nyílt összetűzésbe kerültek. A nicaeai zsinaton Ariust, aki Krisztus istenségét tagadta, kiközösítették, és a Pannóniával szomszédos Illyricumba száműzték. Az általa hirdetett és arianizmusnak nevezett eretnekség terjedését azonban nem tudták ezzel megakadályozni. Pannónia az arianizmus fellegvárává vált. A 4. századra Pannónia legtöbb püspöke az arianizmus mellett foglalt állást, és erős befolyásuk még az uralkodókra is kiterjedt. A katolikus egyházatyáknak csak nehezen sikerült az arianizmust visszaszorítani.

Theodosius császár 394-ben kiadott egy rendeletet, amiben kötelezővé tette a katolikus keresztény irányzat követését. Hagyományosan ettől az időponttól számítjuk a kereszténység kizárólagos államvallássá válását.

Pécs keresztény emlékei

Szent Jeromos 400 körül azt írta, hogy Pannóniában számos keresztény közösség működik. Több városban püspök vezette a közösséget, de voltak helyek, ahol csak keresztény hívektől tudunk.

A középkori pécsi püspökség területéről három ókeresztény püspökséget ismerünk. Az egykori Pécsről nincs írásos bizonyíték, hogy lett volna itt püspök, de feltételezhető, mivel minden nagyobb városban, ahol nagyszámú keresztény közösség élt, volt püspök is.

A Krisztus-monogramot a 4. századtól sok helyen megtalálhatjuk: érméken, ékszereken, falfreskókon, sírköveken, de a mindennapi élet tárgyain is.

A római várostól északra a domboldalon temetőt alakítottak ki, ahol a 4. századtól egymás után emelték a sírépítményeket. A föld feletti részen az emléképület állt, ami alá pedig sírkamrát építettek. Ezek közül a leghíresebb a székesegyház nyugati oldalán található háromkarélys (cella trichora) és a

hétkarélyos (cella septichora) temetőkápolna. Legtöbbjük belseje egyszerű vakolt falazatú, néhányat azonban ki is festettek.

A legjelentősebbek a Péter-Pál sírkamra, az Ókeresztény mauzóleum, a Korsós sírkamra és az Apáca utcai kettős sír.

Pécs a Római Birodalom bukása után

Valeria tartományt a rómaiak a 430-as évek után átadták a hunoknak. Pannóniában ekkor a római közigazgatással és társadalmi rendszerrel együtt az egyházszerkezet is összeomlott. A menekülő római lakosság magával vitte az általuk tisztelt elhunytak földi maradványait is. A sírkamrákat is kirabolták.

Arra nincs bizonyíték, hogy ezek után maradtak-e keresztény hívek a városban.

Forrás:

A Pécsi Egyházmegye ezer éve, Szerk. SÜMEGI József, Pécs, Fény Kft., 2008

A Pécsi Egyházmegye története I. A középkor évszázadai (1009-1543), Szerk. FEDELES Tamás – SARBAK Gábor – SÜMEGI József, Pécs, Fény Kft., 2009

A Milánói Ediktum kiadása, NAGY Jenő, www.boldogsag.net